

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Мусатов В.Л. Восточная Европа: процесс перемен // Новая и новейшая история (далі ННИ).- 1991.-№2.-С.19-32; Забарко Б. Європейський союз і Східна Європа// Політика і час.-1996.-№8.-С.47-55; Ослунд А. Уроки первых четырех лет смены строя в Восточной Европе// Свободная мысль.-1993.-№17-18.-С.91-103;
2. Зашкільняк Л. Крикун М. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів// Наук.ред. Л.Зашкільняк.- Львів, 2002.-С.752; Джонсон П. Современность. Мир с двадцатых по девяностые годы. В 2-х ч.-М., 1995.- Ч.2.- С.479; Современные международные отношения: Учебник/Ред.А.В. Торкунов; МГИМО.-М., 2000.-584с.; 3. Майорова О.Н. Роль и место современной Польши в Европе (дискуссии в польском обществе)// Славяноведение.-1999.-№3.-С.30-44; 4. Кіш.Є Новий кордон - нова модель відносин// Політика і час.-2004.-№6.- С.65-72; 5. Парфенова Л.Б. Интеграция Польши с Европейским союзом: состояние и прогнозы// Международная экономика и международные отношения.-1999.-№4.-С.75-80; 6. Бухарин Н.И., Синицына И.С., Чудакова Н.А. Польша: десять лет по пути реформ// ННИ.-2000.-№4.-С.38-58; 7. Dossier specjalne: Europa srodkowa//Rocznik Strategiezny 1998/1999- Warszawa, 1999 -S. 364-365; 8. Шманько Г., Кіш Є. Вишеградський «чотирикутник»// Політика і час.-1994.-№1.-С.48; Язькова Л.А. Региональные организации Центра, Востока и Юго-Востока Европы// Европа: вчера, сегодня, завтра/ Ред. Н.П. Шмелев; РАН Институт Европы.- М., 2002.- С.425; 9. Там само; 10. Фомін С. Розширення ЄС на схід: «рівні» та «рівніші»//Політика і час.-1999.-№3.-С.22; 11. Современные международные отношения. Вказана праця.-С.306; 12. Кіт Є. Європа у пошуках нової ідентичності: інституалізація процесів інтеграції країн Центрально-Східної Європи// Нова політика.-1998.-№3.- С.4; 13. Проблемы региональной идентичности центральноевропейских стран// Славяноведение.-1997.-№3.- С.18; 14.Парфенова Л.Б. Вказана праця.-С.75; 15.Мазејко Е. Zaproszenie do Europy// Zjeje Cospodaroze.-1997.-№24.-S.19;16. Європейська інтеграція: крок за кроком /Укл. Д.Корбут -К.: Фонд «Європа ХХІ», 2001.-С.56; 17. Майорова О.Н. Вказана праця.-С.38-39; 18. Там само; Україна у сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти/ Ред. Ф.М. Рудич.- К., 2002.-С.290; 19. Богомолів О.Т., Глинкіна С.П. Первые уроки экономической трансформации в странах Центральной и Восточной Европы 90-х годов// ННИ.- 1997.-№3.-С.20; 20. Казакевич Г. Підводне каміння реформ. Польща вступає в ЄС найгіршою з країн-кандидатів// Дзеркало тижня.-2004.-10 січня.- С.5.

М.В. Вацьо

МУЗИЧНЕ СПРИЙМАННЯ - ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЛЮДСТВА (ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

Проблема естетичного виховання багатогранна та багатоаспектна. У тій чи іншій мірі до питання естетичного виховання науковці звертались протягом усієї історії розвитку цивілізації. Зосередимо увагу на п'яти основних її етапах - античність, середньовіччя, Відродження (Ренесанс), Новий час та ХІХ-ХХ століття.

Паростки осмислення питання естетичного виховання можна простежити ще в розробках великих античних філософів. Так, відомий афоризм Сократа "Пізнай самого себе" можна вважати провісником ідеї естетичного виховання взагалі і його наріжного принципу - самопізнання та самовдосконалення зокрема.

Своєрідну позицію щодо проблеми впливу музики на людину займав давньогрецький мислитель Платон. Він обґрунтовує два методи виховання людини - гімнастику для виховання тіла і музику для виховання душі. Нам здається, що не можна яскравіше продемонструвати специфіку античного сприймання музики, ніж це зроблено в подібних теоріях. Другу основну особливість розуміння музики в Платона становить невідокремленість музики від слова і танцю. Це не означає, що Платон не виділяв музику з інших мистецтв. На відміну від них, особливо від мистецтв образотворчих, музика в нього найближче до душевних рухів людини, тому вона становить такий значний виховний засіб.

Послідовник Сократа і Платона Аристотель розвиває думку про близькість музики до процесів психічних переживань. Думка, яку вище ми бачили у Платона, виступає в абстрагованій формі. Цікавою видається його ідея: "Музика - це не розвага, а блаженний стан людини, яка не досягає якої-небудь мети, але вже досягла її й тому дістає насолоду, будучи інтелектуально й етично самовдоволеною"¹.

З вище сказаного випливає і дивовижна властивість музичної естетики античного світу, що примушує всіх її головних представників насамперед говорити про вплив музики

на людську психіку, про регулювання психічних процесів за допомогою музичного впливу, тобто проповідувати етичну і моральну значущість музичної творчості й музичного сприймання.

Оригінальну модель щодо проблеми естетичного виховання представила доба середньовіччя. Спираючись на ідеї давньогрецьких мислителів, середньовічні філософи вважають митця посередником між "божественним логосом" і людиною. В працях середньовічних мислителів ми знаходимо постійні твердження про те, що музика здатна виховувати людей, пом'якшувати характери, виліковувати хвороби, відвертати від поганих звичок. Головне призначення музики, відповідно до їх вчення, - очищення пристрастей, за допомогою якого досягається зцілення духу і благочестя душі.

Уже в 10 столітті ми зустрічаємо спроби поєднати в музиці віру і почуття, мораль і насолоду: "Хоч Богу приємний той, хто серцем, а не голосом співає, але і те й інше від Бога, і подвійна користь, якщо діється і те й інше, тобто коли для Бога приємно душею співається, а люди солодкоголосим співом до благочестя підносяться"².

Цікавою видається позиція італійського теоретика М.Падуанського, який порівнює музику з дивовижною рослиною: гілки її гарно розміщені у вигляді числових співвідношень, квіти - різновиди співзвуч, плоди її - приємні гармонії, доведені до досконалості за допомогою самих співзвуч. Про це говорить і Бернард: музика є щось єдине в своєму роді, неповторне, всеохоплююче, її велич з волі Божої постійно рухає все, що рухається на небі, на землі, в морі, в голосах людей і тварин, у рості тіл, вона рухає роки, дні, час.

Новий етап осмислення проблеми естетичного впливу музики на людину пов'язаний з добою Відродження. Великого значення у відповідний період набуває переорієнтація поглядів щодо феномена митця, який підкоряє собі простір шляхом накладання на нього різних форм і образів. Другою важливою складовою специфіки естетичного виховання доби Відродження стає гуманістична орієнтація.

Цікаву думку про сутність моделі морального та естетичного спілкування з музикою розвивають науковці Нового часу. Об'єктом музики є емоційне інтонування, результатом - особистісний смисл твору, а метою - музичне пізнання буття, яке розуміється як весь об'єктивний світ, і в тому числі - людські відносини не тільки з природою, а й між самими людьми.

Музичне пізнання передбачає не тільки наближення до таємниць буття засобами музики. Це означає, що характерною рисою сприймання буде не стільки наукова точність, скільки глибина особистісного ставлення того, хто сприймає до буття, виявленого і розкритого в процесі спілкування з творами академічного жанру. Отже головною метою пізнання стає сама людина, а музичне пізнання буття - людинознавством, значення якого для становлення особистості дитини важко переоцінити.

Значний інтерес викликає позиція даної проблеми в Україні. Можна припустити, що практика естетичного виховання була започаткована легендарними братами-просвітителями IX століття - Кирилом і Мефодієм. Своєрідний процес естетичного виховання здійснював Я.Мудрий: зведення собору Святої Софії в Києві, відкриття школи та бібліотеки.

Фактично, кожний історичний період з історії України так чи інакше пов'язаний з проблемою естетичного виховання, а логічним підсумком цього процесу стає створення Києво-Могилянської академії.

Наступний етап практики естетичного виховання в Україні асоціюється з іменем видатного філософа-просвітителя Г.Сковороди. Під принципово новим кутом зору український мислитель інтерпретував проблему самопізнання, наголошував на необхідності кожній людині чітко усвідомлювати свою роль у природі і суспільстві і знайти своє справжнє обличчя. Ідея Сковороди знайшла своє яскраве підтвердження у мистецькій, передусім літературній, практиці XIX-XX століття (Т.Шевченко, І.Франко, М.Коцюбинський, О.Кобилянська, В.Винниченко, М.Вороний, М.Хвильовий, Л.Костенко).

Про роль музики в естетичній творчості, яка протягом століть виявляється і в творах словесних, і в піснях, і в орнаменті, і в архітектурі С.Русова писала: "Це такий фактор, який має впливати на розвиток наших дітей, щоб найкраще викликати в них творчість в цьому напрямкові. Музикування на різних інструментах, особливо на народних, світ різноманітних звуків та ритмів, забави, інсценівки, різні види творчої праці, а також поєднання в систему різних занять - все це сприяє розвитку, дає задоволення дитині, виховує художній хист"³.

Серед різних форм мистецтва, як вважала С.Русова, музика має особливе значення: з одного боку це є найінтимніша мистецька форма, яка проймає душу тонкими відтінками почуття, яка краще слова виявляє різноманітні почуття людського серця; з іншого боку, музика є найбільш демократична форма мистецтва, яке захоплює народні маси, яке розвивається разом з розвитком найвищих ідеалів людності, іде в супроводі величних подій історичного життя, в супроводі розвитку релігійних ідеалів.

У кожен історичний період функцію естетичного вдосконалення особистості було покладено на конкретні види мистецтва. Так, у добу античності її виконували література і театр, в епоху середньовіччя - архітектура і поезія, Відродження асоціювалось з живописом і скульптурою, Новий час - музикою і театром. До XIX-XX століття у межах видової структури мистецтва працює принцип гіпертрофії, що не передбачає цілісного естетичного сприймання світу.

Проблема розвитку емоційного відгуку на музику, прищеплення інтересу і любові до неї набуває особливої актуальності сьогодні, коли завдяки розвитку різноманітних засобів запису і відтворення музика стала одним з найрозповсюдженіших і найдоступніших видів мистецтва. Масове захоплення розважальною музикою, яка супроводить відпочинок і сприяє спілкуванню, численність і безладність музичних вражень, що притупляють емоційний відгук, стали прикметою нашого часу. Вирішення проблеми впливу музики на підростаюче покоління ускладнюється тим, що для повноцінного естетичного сприймання недостатньо лише самого факту сприймання. Людина, не підготовлена до розуміння мови музики, ніколи не зможе досягти її ідейно-образний зміст. Її сприймання музики створюватиме своєрідну вибірковість - відкидання незвичних і складних для осмислення образів, ігнорування глибокого проникнення у зміст твору, породження поверхневого ставлення до музики.

Проблема сприймання музики є однією із найскладніших у музикознавстві, музичній педагогіці і психології, незважаючи на успіх її вирішення, досягнутий за останні роки. Зокрема у працях Д.Б.Кабалевського підкреслюється основоположне значення сприймання музики для формування музичної культури школярів: "Марно говорити про будь-який вплив музики на духовний світ дітей і підлітків, якщо вони не навчилися відчувати музику як змістовне мистецтво, яке несе в собі почуття і думки людини, життєві ідеї та образи"⁴.

Важливо не лише пережити зміст музики, а й розрізнити провідні музичні засоби. Цим характеризується певний якісний рівень сприймання, який може змінюватися під впливом педагогічного керування. Методологічною основою такого підходу є висновок Б.Ф.Асаф'єва про те, що сприймається. "Ніколи не слід відмовлятися від ствердження інтелектуального начала в музичній творчості і сприйманні, - писав учений. - Слухаючи, ми не тільки відчуваємо або переживаємо певні стани, а й диференціюємо матеріал, який сприймається, проводимо відбір, оцінюємо, отже, мислимо"³.

Таким чином, проблема музичного сприймання є важливим фактором естетичного виховання людства. Над цією проблемою неодноразово працювали науковці, мистецтвознавці, музиканти. Не втратила ця проблема своєї актуальності і сьогодні.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Музична естетика античного світу. Вступний нарис і зібрання текстів О.Ф.Лосева. - К., 1974; 2. Музична естетика західноєвропейського середньовіччя /Упор. В.П.Шестаков. - К., 1976. - 261 с; 3. Русова С. Вибрані твори. - К., 1996; 4. Кабалевский Д.Б. Воспитание ума и сердца: Книга для учителя. - М., 1984; 5. Асафьев Б.А. Музыкальная форма как процесс- Кн. 1. - М., 1963.-С. 33.